

LJILJANA KOLENIĆ*

POKRENUTA ŠOKAČKA RIČ

**Prikaz Zbornika radova Znanstvenoga skupa *Slavonski dijalekt*,
Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti
Vukovarsko-srijemske županije, Vinkovci, 2004.**

U Vinkovcima su se 14. studenoga 2003. godine prvi put sastali znanstvenici na skupu koji je posvećen hrvatskim govorima slavonskoga dijalekta, na *Šokačkoj riči*. Bio je to velik događaj za hrvatsku dijalektologiju jer se skupovi slična sadržaja održavaju u čakavskim i kajkavskim dijelovima hrvatskoga jezičnoga prostora, pa i u nekim štokavskima, samo slavonski prostor nije imao svoga skupa koji je posvećen živu narodnu govoru. Zahvaliti to možemo Zajednici kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, njihovoj spremnosti da podrže takva plemenita nastojanja, ali i dr. Anici Bilić, članici navedene Zajednice i upraviteljici Centra za znanstveni rad HAZU u Vinkovcima. Ona je osmislila skup, predložila to Zajednici kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije, a članovi Zajednice na čelu s predsjednikom, gospodinom Andrijom Matićem, od srca su prihvatili Šokačku rič pod svoju nesebičnu zaštitu. Prvi je takav znanstveni skup kao središnju temu imao *Slavonski dijalekt s posebnim naglaskom na mjesnim govorima vinkovačkoga i županjskoga kraja*. Znanstveni skup posvećen je hrvatskom slavonskom dijalektu, a imao bi se odvijati svake godine. Sa zadovoljstvom možemo utvrditi da su se znanstvenici i drugi put i još u većem broju okupili u Vinkovcima da bi opisali slavonske govore i njihovu ljepotu. Možemo se nadati da će se tako nastaviti jer tema ne može nedostajati dok god živi šokačka rič i ljudi koji njome govore, dok postoje mjesta u kojima se još uvijek divani po šokački.

Slavonski dijalekt u narodu je poznat kao šokački, pa je ime zbornik dobio po tom pučkom nazivu dijalekta. Riječ je o govorima štokavskoga dijalekta, upravo arhaičnim štokavskim govorima koji još dobro čuvaju hrvatski akut. Ti se govori javljaju u slavonskoj Posavini, slavonskoj Podravini, u hrvatskom dijelu Baranje, te izvan hrvatskih državnih granica u sjeveroistočnoj bosanskoj Posavini (Republika Bosna i Hercegovina) te u nekim mjestima u zapadnobačkom Podunavlju (Republika Srbija i Crna Gora) i u mađarskom dijelu Podravine (Republika Mađarska). Govori su slavonskoga dijalekta staroštokavski, a njime govore isključivo Hrvati.

Veliko nam je zadovoljstvo što na godišnjicu prvoga znanstvenoga skupa *Šokačka rič* imamo u rukama Zbornik sa skupa jer najveće je zadovoljstvo kada se ono što je rečeno nađe između korica knjige. Ono što je zapisano, sačuvano je za sva vremena pa se nadamo da će i naši prelijepi hrvatski govori, koji polako prolaze i mijenjaju se kao i sve što ima oblik, ostati zauvijek sačuvani u ovom našem Zborniku sa znanstvenoga skupa *Šokačka rič*. U zborniku je objelodanjeno sedam radova te prilozi koji se nalaze na kraju zbornika. Svaki je od sedam radova zavrijedio našu pozornost.

Marko Samardžija piše *O hrvatskoj dijalektalnoj književnosti*. Započinje već poznatim Matoševim *Hrastovačkim nokturnom* iz 1900. u pripovijesti *Nekad bilo sad se spominjalo*, a završava djelima nastalim na štokavskim dijalektima. Autor govori

* prof. dr.sc. Ljiljana Kolenić, Filozofski fakultet Osijek

o značenju hrvatske dijalekatne književnosti. Slaže se s mišljenjem Dalibora Brozovića da dijalekatna književnost započinje kada se hrvatski književni jezik u cijelosti standardizira na štokavskoj osnovici. Drugi dio članka dokazuje da je i štokavska književnost koja nije pisana književnim jezikom zapravo dijalekatna i da joj valja dati status dijalekatne književnosti. Autor drži da bi takva djela valjalo objelodanjivati s naglascima, kako je to i inače uobičajeno za hrvatsku dijalekatnu poeziju, čakavsku i kajkavsku. Za štokavsku je dijalekatnu poeziju to naglašavanje također vrlo bitno budući da se često od književnoga izričaja razlikuje upravo samo akcentom. Članak upozorava na postojanje književnosti i na štokavskim dijalektima, slavonskom, ličkom (novoštokavskom ikavskom), hercegovačkom (novoštokavskoikavskom) itd.

Bernardina Petrović piše članak pod naslovom *Leksičke osobitosti mjesnih govora slavonskoga dijalekta u vinkovačkom kraju*. Uvod u članak nešto je duži od uobičajenoga. U uvodu se govori o zapostavljenosti leksičkoga dijela opisa pojedinih mjesnih govora i dijalekata te se argumentira potrebitost i semantičkoga leksičkoga opisa pri oslikavanju određenoga dijalekta. Stoga je prvi dio više teorijski. Autorica razlikuje četiri »osnovne leksičke kategorije«: univerzalni leksik, tradicijski leksik, društveni i socijalni leksik te aktualni leksik. Drugi dio članka odnosi se na konkretan opis leksika u vinkovačkom kraju. Daju se primjeri višeznačnih leksema, sinonimnih nizova, postojane sveze (sintagme) tipa *debeli kum* (=drugi kum na vjenčanju). Autorica daje osebujan pogled na leksičko-semantički opis govora vinkovačkoga kraja.

Sanja Vulić piše *O štokavskim govorima u mađarskom dijelu Podravine*. Opisuje hrvatske govore slavonskoga dijalekta u mađarskom dijelu Podravine. Govori o preplitanju kajkavskih i štokavskih govora u Hrvata na tom području. Autorica najveću pozornost u članku posvećuje upravo tom međusobnom utjecaju. U kratkom povijesnom dijelu polazi od radova Stjepana Pavičića, a u opisu govora rabi suvremenu literaturu. Članak donosi nove spoznaje o manje istraživanim govorima slavonskoga dijalekta u dijaspori. Sanja Vulić već duže vrijeme proučava hrvatske govore u dijaspori, a sada nam otkriva hrvatske govore slavonskoga dijalekta u jednom dijelu Mađarske.

Drago Štambuk piše članak koji već naslovom privlači pozornost: *Pošpureni govor i jezik Croatiae redivivae (1991. – 2003.)*. Tko je čitao staru hrvatsku književnost, odmah će ga *pošpureni* jezik asociirati na *Planine* Petra Zoranića. Članak je pisan esejistički i nadahnuto govori o prožimanju čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga narječja. Autor u tom kontekstu spominje manifestaciju *Croatia rediviva* koja je utemeljena u Selcima na Braču na Uskrs 1991. godine, a koja je zasnovana na ideji o »trojednosti hrvatskoga jezika koji jednako živi od *ča*, od *kaj* i od *što*«. Drago Štambuk govori o bogatstvu hrvatskoga jezika ne samo zbog njegove tronarječnosti nego i zbog bogatstva raznolikosti unutar pojedinih narječja, u ovom slučaju upravo o raznolikosti unutar štokavskoga narječja.

Milica Lukić piše *O govoru Mrzovića*. U uvodu autorica daje zemljopisni okvir mjesta Mrzović i ukratko piše o govoru okolnih sela. Potom daje dijalektološki opis mjesta Mrzović. Ponajviše uspoređuje govor Mrzovića s govorom mjesta Strizivojne što ga je opisao Stjepan Damjanović. Autorica opisu pristupa klasično, krećući se od opisa glagola, preko oblika i sintakse do leksikologije. Izostavila je ipak naglasni sustav mjesta Mrzovića. Mrzovički je govor ikavsko-jekavski, a okružen je hrvatskim ekavskim govorima i novoštokavskim jekavskim govorima. On je staroštokavski, dakle govor slavonskoga dijalekta. Milica Lukić zapisuje neke tipične frazeme mrzovičkoga govora i time obogaćuje leksički opis govora.

Marija Znika u članku *Obiteljski nadimci i mikrotoponimi u Podravskim Podgajcima* u uvodu govori općenito o postanku imena, prezimena i nadimaka. Potom govori o obiteljskim nadimcima u mjestu Podravski Podgajci, nedaleko od Donjega Miholjca. U selu se govori slavonskim dijalektom, podravskim poddijalektom, odnosno ekavskim odrazom jata koji je tipičan za te šokačke govore. Obiteljski se nadimci daju u Podravskim Podgajcima ili po prezimenu, ili po osobnom imenu glave kuće, ili po kakvoj osobini nositelja, ili po nekim drugim obilježjima. Drugi dio članka govori o imenima vodenih tokova, ravničarskih obradivih zemljišta, uzvisina i šuma u Podravskim Podgajcima.

Anica Bilić i Ljiljana Kolenić opisuju *Govor mjesta Andrijaševci*. Članak je dug jer u uvodu daje opća obilježja govora slavonskoga dijalekta (šokačkih govora), pa unutar toga arhaičnoga štokavskoga govora uvršćuju govor mjesta Andrijaševaca u vinkovačkom kraju. Taj je članak uvodni pa je zato na prvom mjestu jer daje opće osobine slavonskoga dijalekta (šokačkoga govora) tako da se pri kasnijem razmatranju u zborniku može zaključiti o kakvim se govorima radi. U prvom dijelu govori o literaturi koja se bavila slavonskim narječjem općenito, izdvajajući samo najveće autore. U drugom dijelu govori o jezičnim značajkama bitnim za određivanje slavonskoga dijalekta, a u trećem dijelu daje opis andrijaševačkoga govora koji je hrvatski ekavski govor slavonskoga dijalekta iz okolice Vinkovaca.

Prvi je prilog Ivana Bušića pod naslovom *Jezik kao putovnica* (iz promidžbene brošure 2003.). U njemu autor govori o potrebi čuvanja i njegovanja slavonskoga dijalekta, a na kraju teksta nalazimo na slavonskom dijalektu stihove Đure Kuvedžića, Mare Jemrić, Ane Verić te crticu Ivica Čosića Bukvina *Sićanje na kirijaše*. Autori s nostalgijom govore o vremenu koje prolazi i koje je prošlo. Urednica zbornika Anica Bilić autorica je dvaju priloga: *Šokačka rič* (iz promidžbene brošure 2003.) i *Šokačka rič u znanstvenom okrilju* (iz promidžbene brošure 2004.). U njima je izložen cijeli projekt i zamisao voditeljice o zadacima na tom projektu. Navest ću samo mali navod iz opširnoga teksta Anice Bilić: »Šokačka rič popisala bi riječi i razlike, opisala jezične posebnosti kako bi otela zaboravu zavičajno govorno stanje i očuvala budućim naraštajima. Osim toga, svoja nastojanja usmjerila bi još na njegovanje šokačkih starinačkih govora i poticanje stvaralaštva.«

U priložima još nalazimo presliku iz novina razgovora s Anicom Bilić o Šokačkoj riči te obrazloženja nagrada za znanost i za književnost. Nagradu za znanost te 2003. godine dobio je jezikoslovac prof. dr. Marko Samardžija, a nagradu za književnost pjesnikinja Mira Kokanović za zbirku *Njekad prije*. Posljednji su prilozi iz Vinkovačkoga lista i Glasa Slavonije u kojima se govori o znanstvenom skupu *Šokačka rič*.

Poželimo *Šokačkoj riči* još mnogo okupljanja i zbornika, a šokačkoj riči (malim slovom) dug život u hrvatskom narodu koji njome govori i koji je njeguje i na njoj stvara.